

LIEFDE EN SCHADUW

Van Isabel Allende zijn bij Wereldbibliotheek verschenen

Het huis met de geesten
Liefde en schaduw
Eva Luna
Het goud van Tomás Vargas
Het oneindige plan
Paula
Afrodite
Fortuna's dochter
Portret in sepia
De stad van de wilde goden
Herinnering aan mijn Chili
Het rijk van de gouden draak
Het woud van de pygmeeën
Zorro
Inés, vrouw van mijn hart
De som der dagen
Het eiland onder de zee
Het negende schrift van Maya
Ripper
De Japanse minnaar
De winter voorbij
Bloemblad van zee
Wat wij willen
Violeta

Isabel Allende

Liefde en schaduw

Vertaald uit het Spaans
door Giny Klatser

Eerste druk 1986
Eenendertigste druk 2022

Oorspronkelijke titel *De amor y de sombra*
© 1984 Isabel Allende
© 1986 Nederlandse vertaling Giny Klatser /
Uitgeverij Wereldbibliotheek
Omslagontwerp bij Barbara
Omslagfoto © Sarah Jarrett / Arcangel

NUR 302

ISBN 978 90 284 5267 1
www.wereldbibliotheek.nl

Inhoud

Deel 1 <i>Een lente</i>	9
Deel 2 <i>De schaduwen</i>	97
Deel 3 <i>Lief vaderland</i>	215

Dit is het verhaal van een vrouw en een man
die elkaar onmetelijk liefhadden en zo
konden ontsnappen aan de alledaagsheid van het
bestaan. Ik heb het in mijn geheugen gegrift en
gekoesterd zodat de tijd het niet zou uitwissen
en pas nu, in de sprakeloze nachten van deze
plaats, kan ik het eindelijk vertellen. Dat
doe ik voor hen en voor anderen die mij hun
levensgeschiedenissen hebben toevertrouwd en
tegen mij zeiden: hier, schrijf op, opdat ze
niet vervliegen in de wind.

I.A.

DEEL I

EEN LENTE

*Alleen de liefde en haar wijsheid
maakt ons weer onschuldig.*

Violeta Parra

De warmte van de eerste zonnige dag verdampte de vochtigheid die zich in de wintermaanden in de aarde had opgehoopt en koesterde de broze botten van de bejaarden die over de speciaal voor hen aangelegde tuinpaden wandelden. Alleen de melancholische man was in bed blijven liggen, het zou geen zin hebben hem naar buiten te brengen in de frisse lucht. Zijn ogen zagen slechts zijn eigen nachtmerries en zijn oren waren doof voor het tumult van de vogels. Josefina Bianchi, de actrice, was gekleed in de lange zijden japon die ze een halve eeuw geleden altijd gedragen had als ze Tsjechov declameerde en ze droeg een parasol om haar huid van gebarsten porselein te beschermen. Langzaam schuifelde ze vooruit tussen de perken die binnenkort weer overdekt zouden zijn door bloemen en meikevers.

‘Arme jongens,’ mompelde de tachtigjarige vrouw glimlachend. Tussen de vergeet-mij-nietjes nam ze een lichte beroering waar en ze vermoedde daarin de aanwezigheid van haar aanbidders, die altijd anoniem van haar gehouden hadden en zich nu schuilhielden tussen de planten om haar te bespieden.

De kolonel had zich met behulp van het aluminium looprek dat zijn wattenbenen moest ondersteunen, een paar centimeter verplaatst. Om het aanbreken van de lente te vieren en voor het groeten van de nationale vlag, wat iedere ochtend punctueel moest gebeuren, had hij de medailles die Irene van karton en blik voor hem had gemaakt, op zijn borst geprikt.

Als zijn zwoegende longen het toelieten schreeuwde hij bevelen naar de troepen en beval hij de beverige overgrootvaders zich van het Marsveld te verwijderen, aangezien ze anders door de infanteristen met hun kloeke paradepas en hun glimmende laarzen onder de voet konden worden gelopen. Als een onzichtbare gier wapperde de vlag naast de telefoonpaal in de lucht, zijn soldaten stonden stokstijf in de houding en staarden stram voor zich uit, tromgeroffel van tamboers, krachtige stemmen hieven het geheiligde volkslied aan dat alleen voor zijn oren te horen was. Hij werd gestoord door een verpleegster in gevechtstenuë, zwijgzaam en achterbaks als zulke vrouwen zijn, in haar hand een doekje om het kwijl af te vegen dat uit zijn mondhoeken droop en zijn overhemd nat maakte. Hij had haar graag een decoratie willen verlenen of haar in rang willen bevorderen, maar ze had zich alweer omgedraaid en liet hem met zijn goede bedoelingen links liggen. Ze had hem nog gewaarschuwd dat ze hem drie klappen op zijn billen zou verkopen als hij het weer in zijn broek deed. Ze had er genoeg van om andermans stront op te ruimen. ‘Over wie heeft dat malle mens het toch?’ vroeg de kolonel zich af. Ze bedoelde zeker de rijkste weduwe van het domein; die was de enige in het legerkamp die luiers gebruikte omdat haar spijsverteringsorganen verwoest waren door een schot van een kanon, zodat ze voorgoed aan een rolstoel gekluisterd was, al was zelfs dat geen reden om haar te ontzien. Als ze heel even niet oplette, werden haar linten en speldjes gestolen, de wereld zat vol schurken en gauwdieven.

‘Houd de dief! Ze hebben mijn schoentjes gestolen!’ gilte de weduwe.

‘Stil, oma, straks horen de bureu u nog,’ beval de verzorgster die de stoel duwde om haar in de zon te zetten.

De invalide vrouw bleef beschuldigingen roepen tot ze buiten adem was en haar mond wel moest houden wilde ze niet stikken. Ze had echter nog genoeg kracht in haar reumatische vingers om naar de wellusteling te wijzen die stie-

kem zijn gulp had opengemaakt om de dames zijn beklagenswaardige penis te laten zien. Niemand maakte zich daar druk om, met uitzondering van een iel dametje in rouwkleren dat altijd met een zekere vertedering naar die verdroogde vijg keek. Ze was verliefd op de bezitter ervan en 's avonds liet ze de deur van haar kamer open om hem tot een besluit te brengen.

Ramerar commandeerde de weduwe prevelend, maar ze kon een glimlach niet onderdrukken omdat ze ineens moest terugdenken aan lang vervlogen tijden, toen ze nog een echtgenoot had, die haar met goudstukken placht te betalen voor het voorrecht tussen haar dikke dijen te mogen binnendringen, iets wat veelvuldig gebeurde. Ze had ten slotte een zak vol gehad, die zo zwaar was dat geen zeeman hem op zijn schouder had kunnen nemen.

‘Waar zijn mijn goudstukken?’

‘Waar hebt u het over, oma?’ vroeg de verzorgster achter de rolstoel afwezig.

‘Jij hebt ze van me gestolen! Ik zal de politie roepen!’

‘Niet zo zeuren, oudje,’ antwoordde de ander zonder zich op te winden.

De aan één kant verlamde man hadden ze op een bank gezet met een plaid over zijn benen, ondanks zijn half verlamde gezicht was hij blijmoedig en waardig. Zijn onbruikbare hand zat in zijn broekzak, in zijn andere hand hield hij een lege pijp. Zijn verstelde colbert met leren stukken op de ellebogen getuigde van Britse elegantie. Hij wachtte altijd op de post en eiste daarom dat hij dicht bij het hek werd gezet, waar hij Irene kon zien binnenkomen en uit haar gezicht kon opmaken of ze een brief voor hem bij zich had. Naast hem in de zon zat een treurige oude man, met wie hij nooit sprak omdat ze vijanden waren, ook al waren ze alle twee vergeten wat de oorzaak van de onenigheid was geweest. Soms richtten ze per ongeluk toch het woord tot elkaar, zonder antwoord te krijgen, maar dat kwam eerder voort uit doofheid dan uit vijandigheid.

Op het balkon van de eerste verdieping, waar de grote violieren nog geen blad of bloem hadden, was Beatriz Alcántara de Beltrán verschenen. Ze droeg een linzenkleurige broek van gemzenleer en een Franse blouse in dezelfde tint, die paste bij haar oogschaduw en haar ring met malachiet. Ze had een lichte ochtendmake-up op, ze was fris en rustig nadat ze haar yogaoefeningen had gedaan om te ontspannen en de dromen van de nacht kwijt te raken, in haar hand een glas vruchtensap ter bevordering van de spijsvertering en om haar huid lichter te maken. Ze haalde diep adem toen ze zag dat de lucht weer begon te betrekken en ze rekende uit hoeveel dagen het nog duurde voor ze met vakantie zou gaan. Het was een strenge winter geweest en ze had haar bruine kleur helemaal verloren. Ze keek nauwlettend naar de tuin beneden die er door de ontluikende lente prachtig uitzag, maar ze had geen oog voor het licht op de stenen muur en de prilheid van de vochtige aarde. De tweejarige klimop had de laatste vorst overleefd, de blaadjes glinsterden nog van de nachtdauw en het gastenhuis met zijn houten vakwerk en deuren stond er verveloos en triest bij. Ze besloot het huis te laten schilderen. Haar ogen telden de bejaarden en gleden langs alle kleine details om zich ervan te vergewissen dat al haar orders waren opgevolgd. Behalve de depressieve stakker, die meer dood dan levend in zijn bed was blijven liggen, ontbrak er niemand. Haar blikken richtten zich ook op de verzorgsters, ze zag de schone, gestreken schorten, de gladgekamde haren en de schoenen met rubberzolen. Ze glimlachte voldaan. Alles liep dus op rolletjes en het gevaar van de aanhoudende regen, die een epidemie tot gevolg had kunnen hebben, was geweken zonder haar ook maar één patiënt af te nemen. Met een beetje geluk was ze nog een paar maanden langer verzekerd van haar inkomen, aangenomen dat ook de bedlegerige zieke de hele zomer zou overleven.

Vanaf haar waarnemingspost zag Beatriz hoe haar dochter Irene de tuin van 'Gods wil' binnenging. Met afkeer stelde ze vast dat zij geen gebruik maakte van de zijdeur, die toe-

gang gaf tot de privépatio en de trap naar het appartement op de eerste verdieping, die zij als woning hadden ingericht. Ze had die aparte toegang speciaal laten maken om niet via het bejaardenhuis te hoeven als ze haar eigen woning wilde verlaten of binnengaan. Het verval maakte haar neerslachtig en ze oefende haar toezicht liever uit vanaf een afstand. Haar dochter liet echter geen gelegenheid voorbijgaan om de gasten een bezoek te brengen. Ze scheen genoeg te scheppen in hun gezelschap en het leek wel of ze een taal had ontdekt die hun doofheid en geheugenzwakte kon overbruggen. Nu liep ze er rond en deelde, met het oog op hun kunstgebitten, zachte snoepjes uit. Ze zag haar op de halfverlamde toelopen en hem een brief tonen. Omdat hij dat zelf niet kon met zijn ene bruikbare hand, maakte zij de brief voor hem open en bleef fluisterend naast hem zitten. Daarna maakte het meisje een wandelingetje met de andere oude heer en hoewel haar moeder vanaf het balkon niet kon horen wat ze zei, wist ze dat ze het samen hadden over zijn zoon, schoondochter en de baby, het enige onderwerp waar hij belangstelling voor had. Irene had voor allen een glimlach, een liefkozing, een paar minuten van haar tijd. Intussen bedacht Beatriz op haar balkon dat het haar wel nooit zou lukken om dat zonderlinge jonge meisje met wie zij zo weinig gemeen had, te begrijpen. Ineens was de wellustige opa op Irene toegekomen. Hij legde allebei zijn handen op haar borsten en betastte ze, eerder nieuwsgierig dan wellustig. Gedurende enkele ogenblikken, die haar moeder eindeloos schenen, bleef ze roerloos staan, tot een van de verzorgsters in de gaten kreeg wat er gebeurde en haar te hulp snelde. Maar Irene hield haar tegen. 'Laat hem toch, hij doet niemand kwaad,' glimlachte ze. Op haar lippen bijtend verliet Beatriz haar observatiepost. Ze begaf zich naar de keuken, waar Rosa, de dienstbode, de groente voor het middagmaal aan het snijden was en naar het hoorspel op de radio luisterde. Ze had een rond, donker en leeftijdloos gezicht, ontzaglijke heupen, een zachte schoot en enorme dijen. Ze was zo dik dat ze haar benen niet over

elkaar kon slaan of zelf op haar rug kon krabben. ‘Hoe was jij je achterkant, Rosa?’ had Irene gevraagd toen ze nog klein was en helemaal verrukt van het gastvrije logge lichaam dat ieder jaar een kilo zwaarder werd. ‘Kind, wat jij toch voor ideeën hebt! Dikte is een van de zeven schoonheden,’ had Rosa daarop onveranderlijk geantwoord, getrouw aan haar gewoonte om in spreekwoorden te spreken.

‘Ik maak me zorgen over Irene,’ zei haar mevrouw en ging op een kruk haar vruchtensap met kleine teugjes zitten opdrinken.

Rosa gaf geen antwoord, maar om haar tot verdere ontboezemingen aan te sporen zette ze wel de radio uit. Haar mevrouw verzuchtte: ik moet met mijn dochter praten, ik heb er geen idee van in wat voor nesten ze zich steekt of wat dat voor snotneuzen zijn met wie ze omgaat. Waarom gaat ze niet tennissen op de club, waar ze tegelijk jongelui van haar eigen stand kan leren kennen? Onder het mom van haar werk doet ze precies waar ze zin in heeft, ik heb journaliste altijd al een verdacht beroep gevonden, echt iets voor onbetekenende mensen, als haar verloofde zou weten wat Irene allemaal uithaalt, zou hij het nooit goedkeuren. De aanstaande echtgenote van een legerofficier kan zich zulke vrijheden nu eenmaal niet permitteren, hoe vaak heb ik haar dat nu al niet verteld? En ze hoeven bij mij niet aan te komen met praatjes dat het ouderwets is om je goede naam te beschermen, het is waar dat de tijden veranderen, maar zo sterk nu toch ook weer niet. Aan de andere kant, militairen behoren tegenwoordig tot de hoogste stand, Rosa, dat is niet meer zoals vroeger. Ik heb schoon genoeg van al dat buitenissige gedoe van Irene, ik heb zelf genoeg aan mijn hoofd, zo gemakkelijk is mijn leven niet, dat weet jij ook wel. Sinds Eusebio met de noorderzon vertrokken is en mij liet zitten met geblokkeerde bankrekeningen en genoeg schulden voor een ambassade, heb ik wonderen moeten verrichten om op een enigszins fatsoenlijk niveau te kunnen voortmodderen. Maar alles is verschrikkelijk moeilijk, de oude mensen zijn een last,

als het erop aankomt geloof ik dat ze meer geld en moeite kosten dan ze inbrengen, het kost de grootste moeite om ze hun pensioengeld te laten betalen, vooral die vervloekte weduwe, die is altijd achter met haar maandgeld. Zo fantastisch is die hele onderneming uiteindelijk niet. Ik heb absoluut geen zin om mijn dochter ook nog achterna te lopen om erop te letten dat ze crème op haar gezicht smeert en zich kleedt zoals God het bevolen heeft om haar verloofde niet de stui- pen op het lijf te jagen. Ze is oud genoeg om op zichzelf te letten, vind je ook niet? Kijk eens naar mij, hoe zou ik eruit- zien als ik niet zo volhardend was geweest? Ik zou een gezicht hebben als een landkaart vol rimpels en kraaienpootjes om mijn ogen, net als de meesten van mijn vriendinnen, en over- al bobbels en plooiën. Maar ik heb nog steeds hetzelfde fi- guur en de gladde huid als toen ik twintig was. Nee, van mij kan niemand zeggen dat ik een lui leventje leid, integendeel, ik sloof me uit voor al die toestanden.

‘Ledigheid is des duivels oorkussen, mevrouw.’

‘Waarom praat jij niet eens met mijn dochter, Rosa? Ik denk dat ze eerder naar jou luistert dan naar mij.’

Rosa legde haar mes op tafel en bekeek haar mevrouw zonder enige sympathie. In principe was ze het nooit met haar eens, en vooral als het om Irene ging. Ze kon niet heb- ben dat ze kritiek had op het kind, al moest ze toegeven dat in dit geval de moeder gelijk had. Ook zij had haar graag aan de arm van kapitein Gustavo Morante, getooid met maag- delijke bloemen en in een wolk van een bruidssluiër, uit de kerk zien komen schrijden tussen twee rijen geheven sabels door, maar haar kennis van de wereld, die ze had opgestoken uit hoorspelen en televisieseries, had haar duidelijk gemaakt wat er afgeleden en doorstaan moet worden alvorens een mens uiteindelijk het geluk bereikt.

‘Laat u haar toch met rust, mevrouw. Wie kwetterend ge- boren wordt, gaat zingend dood. Bovendien zal Irene niet oud worden, dat zie je aan haar afwezige blik.’

‘Mens, in godsnaam! Wat verkoop jij toch een onzin!’

Irene kwam de keuken in als een wervelwind van katoenen rokken en wapperende haren. Ze kustte beide vrouwen op de wang en maakte de deur open om in de ijskast te snuffelen. Haar moeder was eigenlijk van plan om een geïmproviseerde speech tegen haar af te steken maar in een helder ogenblik begreep ze dat elk woord zinloos was. Dat jonge meisje met vingerafdrukken op haar linkerborst stond even ver van haar af als een astronaut.

‘De lente is begonnen, Rosa. Binnenkort staan de vergeetmij-nietjes weer in bloei,’ zei Irene en knipoogde daarbij samenzwerend. Rosa wist wat ze daarmee bedoelde omdat ze allebei dachten aan de pasgeborene die uit het luchtrooster was komen vallen.

‘Heb je nog nieuws?’ vroeg Beatriz.

‘Ik moet een reportage maken, mama. Ik ga een soort heilige interviewen. Ze zeggen dat ze wonderen verricht.’

‘Wat voor soort wonderen?’

‘Ze haalt wratten weg, ze geneest slapeloosheid en hyperventilatie, ze geeft vertwijfelden moed en ze laat het regenen,’ lachte Irene.

Beatriz zuchtte diep zonder op wat voor manier dan ook te laten merken dat ze de humor van haar dochter kon waarderen. Rosa ging verder met het kleinsnijden van de wortels en naar het hoorspel luisteren en mompelde intussen binnensmonds dat dode heiligen geen wonderen meer verrichten als er ook levende heiligen zijn. Irene ging weg om zich te verkleeden en haar bandrecorder te halen. Zo meteen zou Francisco Leal, met wie ze altijd samenwerkte en die de foto’s maakte, haar komen afhalen.

Digna Ranquileo keek naar het land en zag de voortekenen van de wisseling van het seizoen.

‘Eerdaags worden de dieren weer bronstig en gaat Hipólito weer op weg met het circus,’ mompelde ze tussen twee gebeden door.

Ze had de gewoonte om met God te spreken. Terwijl ze

die dag druk bezig was met het klaarmaken van het ontbijt, prevelde ze vol overgave lange gebeden en bekentenissen. Haar kinderen zeiden haar dikwijls dat die evangelische gewoonte de lachlust van iedereen opwekte. Waarom deed ze het niet zwijgend en zonder haar lippen te bewegen? Daar trok ze zich niets van aan. Ze onderging de Heer als een fysieke aanwezigheid in haar leven, die haar nader stond en aan wie ze meer had dan aan haar man, die ze alleen 's winters te zien kreeg. Veel gunsten had ze Hem nooit getracht te vragen omdat ze ervaren had dat smeekbeden uiteindelijk de ergernis wekken van hemelse wezens. Ze beperkte zich dan ook tot het vragen van raad voor haar talloze twijfels en vergiffenis voor haar eigen zonden en die van anderen waarbij ze terloops ook bedankte voor de een of andere minder belangrijke zegening: de regen was opgehouden, Jacinto had geen koorts meer, de tomaten in de moestuin waren gerijpt. Niettemin had ze de Verlosser de laatste weken regelmatig lastiggevallen met hulpkreten voor Evangelina.

‘Genees haar,’ smeekte ze die ochtend terwijl ze het vuur in de keuken oppoekte en de vier stenen zo rangschikte dat de pot boven de brandende houtblokken recht bleef staan. ‘Genees haar, mijn God, voor ze haar naar het gekkenhuis brengen.’

Nooit, ook niet terwijl er een stoet van smekelingen om een wonder kwam verzoeken, had zij geloofd dat de aanvallen van haar dochter symptomen van heiligheid konden zijn. Nog minder geloofde ze in tartende duivels, zoals de brutale buurvrouwen beweerd hadden nadat ze in de stad een film hadden gezien over exorcisme, waar schuim op de mond en weggedraaide ogen tekenen zijn van satan. Door haar gezond verstand, haar jarenlange ervaring als moeder van een groot gezin, was ze tot de slotsom gekomen dat hier sprake was van een lichamelijke en geestelijke ziekte die niets te maken had met goddelijkheid of hekserij. Volgens haar kwam het door het inenten op jeugdige leeftijd of door de op komst zijnde menstruatie. Ze had zich altijd verzet tegen de Genees-

kundige Dienst, die de huizen langsging om de kinderen te pakken die zich verstopten tussen de planten in de moestuin of onder de bedden. Ook al schopten de kinderen en had zij gezworen dat ze al behandeld waren, hadden ze toch altijd kans gezien om hen te vangen en ze zonder pardon in te enten. Ze wist zeker dat die vloeistoffen zich in het bloed ophoopten en de oorzaak waren van veranderingen in het gestel. Daar stond tegenover dat menstruatie weliswaar een natuurlijke gebeurtenis is in het leven van iedere vrouw, maar bij sommigen toch hitsigheid en verdorven gedachten veroorzaakte. Zowel het een als het ander zou de oorzaak kunnen zijn van die vreselijke kwaal, toch wist ze één ding zeker: zoals dat gaat bij de ergste ziektes zou haar dochter steeds verder achteruitgaan; als ze niet binnen afzienbare tijd zou opknappen, zou ze volslagen gek worden of in het graf eindigen. Er waren al eerder kinderen van haar jong gestorven, aan een epidemie of overvallen door een onvermijdelijk ongeluk. Zulke dingen gebeurden in ieder gezin. Als het een heel jong kind betrof, huilden ze er niet om want dan werd het meteen door de wolken meegevoerd naar de engelen, waar het een goed woordje deed voor de achterblijvers op aarde. Het zou veel smartelijker voor haar zijn om Evangelina te verliezen, temeer omdat ze tegenover haar echte moeder voor haar moest instaan. Ze zou niet graag de indruk willen wekken dat ze haar verwaarloosd had, want dat zouden de mensen dan achter haar rug van haar zeggen.

Van het gezin was Digna altijd als eerste op en ze ging als laatste naar bed. Bij het kraaien van de haan was ze al in de keuken om hout te stapelen op de kolen van de vorige avond die nog een beetje gloeiden. Vanaf het ogenblik dat ze water opzette voor het ontbijt had ze geen tijd meer om te zitten. Ze was altijd bezig met de kinderen, de was, het eten, de moestuin en de dieren. Voor haar waren alle dagen gelijk zoals een rozenkrans met eendere kralen, die haar leven bepaalde. Rust was haar onbekend en alleen als ze weer een kind ter wereld bracht hield ze het bed. Haar leven was een